

**MIGRATIE,
GELIJKHEID
& RACISME**

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

DOI: 10.46944/9789461171078

Colofon

Coverontwerp: Studio Eyal & Myrthe
Fotografie: Esma Alouet
Opmaak: www.frisco.be
Vertaling: DICE bvba

© 2021 VUBPRESS
VUBPRESS is een imprint van ASP nv (Academic and Scientific Publishers)
Keizerslaan 34
1000 Brussel
Tel. +32 (0)2 289 26 56
Fax +32 (0)2 289 26 59
E-mail info@vubpress.be
www.vubpress.be

ISBN 978 94 6117 102 3 (Print)
ISBN 978 94 6117 107 8 (ePDF)
ISBN 978 94 6117 115 3 (epub)
NUR 740/755
Wettelijk depot D/2021/11.161/021

MIGRATIE, GELIJKHEID & RACISME

**Ilke Adam
Tundé Adefioye
Serena D'Agostino
Nick Schuermans
Florian Trauner
(red.)**

Eenheid in diversiteit: de lijm van de Brusselse identiteit

door Petrus te Braak, Laora Mastari, H  l  ne Lembl   en Gil Keppens

Een gedeelde identiteit is erg belangrijk voor de sociale cohesie: het geeft ons het gevoel dat we deel uitmaken van een groter geheel, zoals een groep of een cultuur. Decennia van onderzoek hebben aangetoond dat een gevoelde verbondenheid met een groter geheel de sleutel vormt voor ons psychische welzijn. Hoewel dit geldt voor mensen zonder en met origines in het buitenland, is dit in sterkere mate het geval voor mensen met buitenlandse origines. Ze kunnen hun identiteit ontwikkelen vanuit een gevoel van verbondenheid met zowel de bevolkingsgroep of de cultuur van het land waarin ze wonen (de *nationale* cultuur) als met de cultuur van het land waar ze etnische origines hebben (de *etnische* cultuur). Het migratie- en integratiebeleid is er lang van uitgegaan dat het ontwikkelen van een identiteit op basis van beide culturen onmogelijk is. Hoewel mensen verschillen in de mate waarin ze zich verbinden met de etnische of nationale cultuur, sluit een verbinding met de ene cultuur de andere niet uit. Het idee dat een identiteit uit meerdere lagen bestaat wordt intussen steeds meer geaccepteerd.

Opvallend genoeg tonen recente gegevens aan dat Brusselse jongeren, met of zonder migratieachtergrond, zich vooral nauw verbonden voelen met Brussel. De verbondenheid die ze voelen met Brussel is groter dan die met België, Vlaanderen, Wallonië of een ander land dan België. Volgens ons heeft dat voornamelijk te maken met de demografische samenstelling van Brussel. Brussel is, na Dubai, de meest superdiverse stad ter wereld. Dat betekent dat er etnografisch gezien geen duidelijke etnische meerderheidsgroep aanwezig is. In Brussel is iedereen een ‘minderheid’ en is iedereen ‘de andere’, waardoor geen enkele meerderheidsgroep daardoor een identiteit kan opdringen. Er is eerder sprake van een gedeelde ‘paraplu-identiteit’ die voor iedereen beschikbaar is en die op een eigen manier ingevuld kan worden. Iedereen, van welke etnische afkomst ook, krijgt bijgevolg de kans om zich te identificeren met Brussel.

De hoofdstad van België, gelegen tussen Vlaanderen en Wallonië, herbergt een zeer jonge bevolkingsgroep van ‘Zinnekes’. Dat is de bijnaam voor burgers die zich onderscheiden door een diversiteit aan etnische, culturele, sociale, talige en religieuze achtergronden. Historisch gezien waren ‘Zinnekes’ straathonden die in de Zenne (de enige Belgische rivier die zowel Brussel, Vlaanderen en Wallonië doorkruist) werden gegooid. ‘Zinneke’ kreeg later een pejoratieve ondertoon en werd gebruikt als scheldwoord voor mensen die geen duidelijke oorsprong hebben. In tegenstelling tot de ‘Ketjes’, een term die verwijst naar mensen wiens voorouders in Brussel geboren zijn, werden Zinnekes beschouwd als bastaarden. In de huidige superdiverse Brusselse context wordt de term Zinneke niet langer beschouwd als een belediging, maar is ze veeleer een geuzennaam die met trots wordt gedragen. Een mooi voorbeeld daarvan is de tweejaarlijkse Zinneke Parade, die de diversiteit van de Brusselaars viert. Tegenwoordig is de Zinneke een echt Brussels symbool dat staat voor de Brusselse identiteit gekenmerkt door diversiteit en inclusie. De Brusselse identiteit wordt met een zekere trots gedragen door een brede groep dankzij haar niet-exclusieve connotatie. Het is precies deze inclusiviteit die een belangrijk fundament vormt om te kunnen bouwen aan een collectieve identiteit gestoeld op een gevoel van verbondenheid met een groter geheel.

Uit twee recente onderzoeken¹ blijkt dat Brussel inderdaad een identiteit biedt waarmee veel mensen zich kunnen identificeren. Brusselaars kunnen zich met verschillende lagen verbonden voelen: Brussel, België, Vlaanderen, Wallonië en/of land(en) waar ze etnische origines hebben. In de surveys werden Brusselaars gevraagd in welke mate ze zich verbonden voelen met deze verschillende lagen. Daaruit blijkt dat jonge Brusselaars met origines in het buitenland zich het meest verbonden voelen met Brussel en slechts in tweede instantie met België, terwijl het land waar ze etnische origines hebben op de derde plaats komt. Bij oudere Brusselaars geldt een vergelijkbare rangorde voor mensen met en zonder origines in het buitenland. Anders dan bij de jonge Brusselse bevolking met buitenlandse origines, voelt de oudere generatie zich het meest verbonden met België en dan pas met Brussel, terwijl het land waar ze etnische origines hebben opnieuw de derde plaats inneemt. Opvallend is wel dat Brusselaars, jong en oud, zowel met als zonder buitenlandse origines, zich slechts zwak verbonden voelen met Wallonië en/of Vlaanderen.

De tendens dat jongeren met buitenlandse origines zich in de eerste plaats verbonden voelen met Brussel, illustreert dat deze stad een gevoel van verbondenheid teweeg kan brengen, iets waar noch België, noch Vlaanderen of Wallonië, noch het land waar ze etnische origines hebben, lijkt in te slagen. Wat is de verklaring hiervoor? Veel mensen

met buitenlandse origines hebben een band met het land waar ze origines hebben in die zin dat ze vasthouden aan bepaalde aspecten van de cultuur (zoals luisteren naar muziek, bepaalde tv-zenders kijken, het eten van typische gerechten), en misschien, zo nu en dan, op en af reizen om hun relatie met vrienden en/of familie te onderhouden. Hoewel deze band duidelijk nog aanwezig is, is het moeilijk om een identiteit uitsluitend hierop te baseren. Regelmatig beschouwen burgers van het land waar ze etnische origines hebben, hen als ‘anders’, waardoor ze zich op hun beurt ook anders kunnen voelen. Bovendien speelt slechts een klein deel van hun leven zich nog af in het land waar ze etnische origines hebben, aangezien ze wonen, werken en/of studeren in Brussel. Brussel als gedeelde leefomgeving is daarom voor verschillende groepen veel tastbaarder. Maar waarom identificeren ze zich dan in mindere mate met België, Vlaanderen of Wallonië?

Dit is waar het volgens ons interessant wordt. Wij stellen dat mensen met buitenlandse origines in Brussel voor één keer niet het gevoel krijgen dat ze de minderheid of de ‘andere’ zijn. In Vlaanderen, Wallonië en België als geheel, worden ze vaak beschouwd als etnische minderheidsgroepen. Wanneer je wordt herleid tot één kenmerk, zoals etnische afkomst, en op grond daarvan wordt gestigmatiseerd, is een veelvoorkomende reactie dat men zich in sterkere mate gaat identificeren met de eigen etnische groep. Het kan zelfs zo ver gaan dat je je actief verzet tegen elke andere vorm van identificatie met het land of regio waar je woont. Waarom zou je je tenslotte identificeren met een groep die jou stigmatiseert?

In Brussel is het minder waarschijnlijk dat zo'n onderscheid tussen ‘wij’ en ‘zij’ wordt gemaakt. De meeste Brusselaars zijn Zinnekes en behoren noch tot de minderheid, noch tot de meerderheid. Een afgelijnde identiteit opleggen is onmogelijk in Brussel, dankzij de veelheid aan aanwezige culturen. Brussel is in dat opzicht eerder een leeg canvas, dat door iedereen op zijn eigen manier ingekleurd en begrepen kan worden. Bovendien kan de Brusselse identiteit, in tegenstelling tot de Belgische, Vlaamse of Waalse identiteit, niet terugvallen op een (mogelijk denkbeeldig) gemeenschappelijk verleden. Brusselaars uit verschillende culturen en etnische groepen hebben geen gedeelde geschiedenis. De Brusselse identiteit is veeleer gebaseerd op een heden en toekomst in een gedeelde leefomgeving die gekenmerkt wordt door diversiteit. Precies in die diversiteit ligt de eenheid voor identiteitsvorming. In Brussel is en wordt de gedeelde identiteit van de Zinnekes gecreëerd op een organische, bottom-up-maniër, waarbij elke burger zijn eigen interpretatie en betekenis geeft aan de gedeelde identiteit.